

Наталія ЯКОВЕНКО

ЕІ І ОАІ О²В ОА І ДЕІ ОЕІ È Î ÁÓÄĀ Æ È ĀŌĀĒŌĒĀĪ Î - Î Î ĀĀĒ² ĀˆÇĪ Î ĀĪ ŌŌĒÈÇĪ Ó

Запропоновано модель ефективного туристичного бізнесу; розглянуто роль держави в галузі туризму; проаналізовано економічну складову ефективної туристичної діяльності; окреслено важливість соціальної та екологічної складових туристичної діяльності.

Розвиток туризму і туристичного ринку має велике значення, оскільки допомагає вирішити загальні економічні, соціальні, екологічні та інші проблеми. Така особлива галузь як туризм не може розвиватись стихійно, адже розвиток туризму вимагає також динамічного розвитку всіх галузей господарства. Туризм вимагає величезної уваги, в інакшому випадку можуть відслідковуватись негативні наслідки.

Ефективністю туристичних послуг можна вважати систему використання всіх можливостей, ресурсів, досвіду, технологій, що дозволяє надавати конкурентоспроможний туристичний продукт. Відтак, постійний динамічний розвиток сфери демонструє ефективну туристичну діяльність.

З кожним роком дедалі більше науковців та фахівців вивчають проблеми туризму. Питання ефективності туристичної діяльності, планування, регулювання та розвитку, формування національної туристичної індустрії досліджують чимало українських та закордонних вчених, серед них В.І. Азар, А.Ю. Александрова, В.Д. Бакуменко, А.Б. Гайдук, В.Г. Герасименко, В.Г. Гуляєв, А.П. Дурович, І.В. Зорін, О.В. Ільїна, М.І. Кабушкін, В.А. Квартальнов, М.П. Крачило, Ю.П. Лебединський, С.В. Максименко, В.І. Мацола, В.І. Нікіфоров, Г.А. Папірян, В.І. Цибух, А.Д. Чудновський, І.М. Школа.

Проблематика впливу туризму є вельми актуальною для України, проте, детально не дослідженою. Розвиток туризму в регіоні – багатоплановий, багаторівневий процес. Необхідно мати науково обґрунтовану регіональну концепцію розвитку туризму.

Метою статті є розробка концепції та принципів побудови ефективної моделі візного туризму в Україні.

На даному етапі розвитку України туристична галузь відіграє відносно невелику роль в економіці. Україна приваблює приблизно таку ж кількість іноземних туристів як Росія чи Туреччина, проте внесок туристичної галузі у ВВП країни становить 2,2 млрд. дол., що суттєво менше ніж в Росії (13,6 млрд. дол.) та Туреччині (20,9 млрд. дол.). За таким самим принципом відрізняються і показники працевлаштування в галузі [1]. Подібні дані свідчать, що маючи багаті природні, культурні, історичні ресурси, сприятливе географічне розміщення в центрі Європи, країна не отримує належних їй вигод від туризму. Україна володіє значними можливостями для розширення і розвитку туристичної галузі та підвищення ефективності міжнародних послуг.

Зважаючи на це, пропонуємо розглянути модель ефективного розвитку туристичного бізнесу (рис. 1).

Одне з першочергових значень в забезпеченні конкурентних позицій цієї сфери має діяльність держави у напрямку всебічної підтримки та заохочення функціонування галузі. Це пояснюється, насамперед, необхідністю відповідного законодавчого регулювання туристичного бізнесу, значних фінансових ресурсів для функціонування галузі, розвитку та розширення взаємозв'язків з іншими країнами.

Важливість впорядкованої нормативно-правової бази доводиться позитивною практикою ефективного функціонування туристичної сфери в розвинених країнах світу. Тому, сьогодні Україна починає приділяти більше уваги цій перспективній галузі. У жовтні 1997 р. на 12-ій сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації (ВТО) Україна стала Дійсним членом цієї Організації. А у вересні 1999 р. Україну було обрано членом Виконавчої ради ВТО. У 2001 р. статус члена Ділової ради ВТО отримав Київ.

З метою підвищення ефективності туристичної галузі урядом держави розроблено ряд заходів, в числі яких наступні:

- удосконалено договірно-правову базу зовнішніх відносин;

• укладено угоди міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво в галузі туризму; зокрема, станом на 1 січня 2007 року укладено 44 міжурядові та міжвідомчі угоди про співробітництво в галузі туризму, в тому числі 12 – з країнами ЄС;

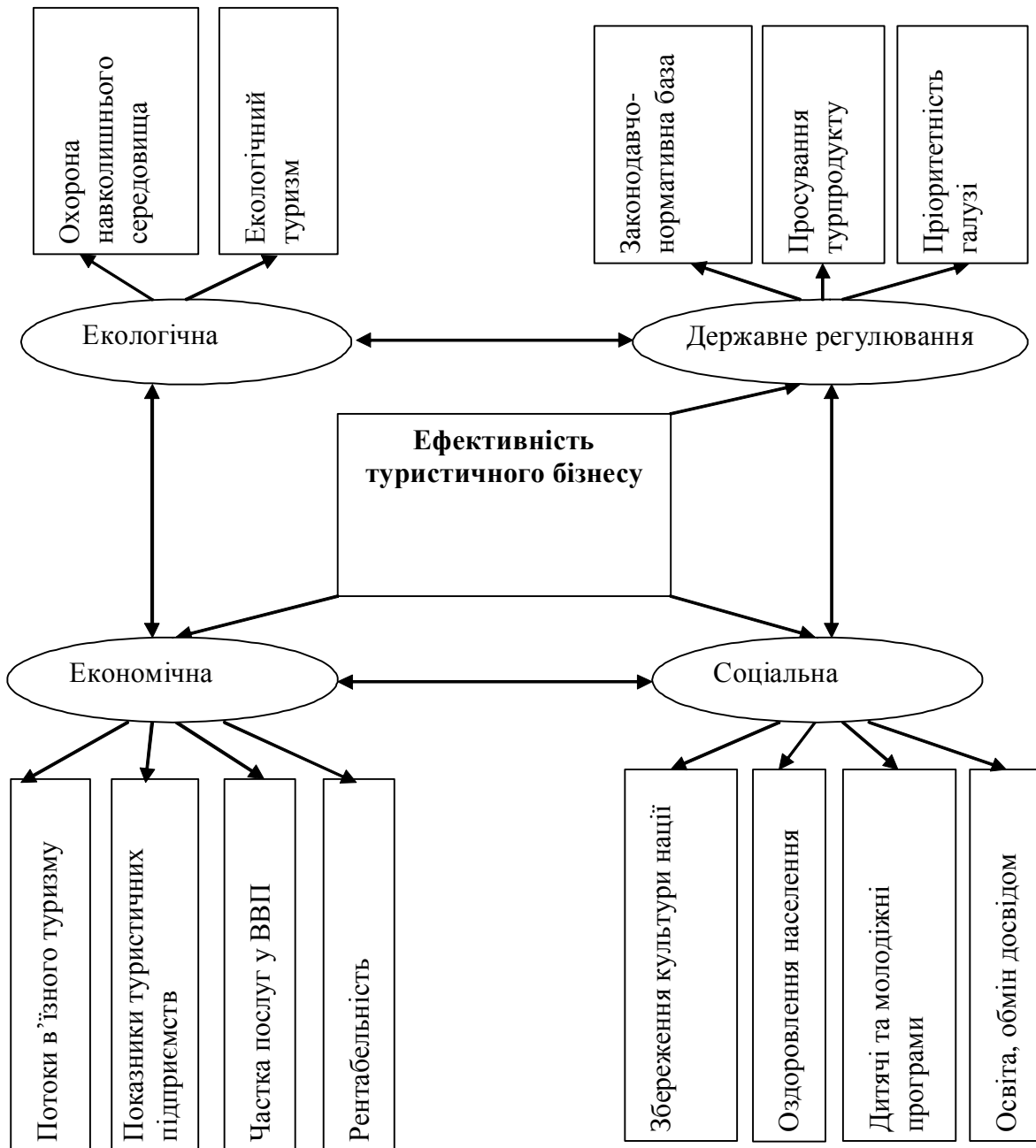

Рис. 1. Модель ефективного розвитку туристичного бізнесу*

* Розроблено автором

• розроблено проекти міжурядових і міжвідомчих угод про співробітництво в галузі туризму з понад 20 країнами світу, які є для України перспективними туристичними ринками, активно ведеться переговорний процес з їх укладання;

• активізовано співпрацю в складі численних спільних міжурядових комісій та організацій; проводяться щорічні засідання 13 міжвідомчих робочих груп по туризму; взято участь у роботі 68 міжурядових комісій, особливо з країнами, з якими створено правову базу співробітництва, а також

реалізовано понад 10 міждержавних, міжурядових і міжвідомчих програм і протоколів довгострокового та середньострокового співробітництва з питань туризму;

- вироблено дієвий механізм взаємодії з міністерствами, відомствами, іншими органами виконавчої влади України з питань розвитку, стимулювання та підтримки туристичної діяльності;
- розгорнуто інформаційно-рекламну та виставкову діяльність, активізовано організацію міжнародних і регіональних туристичних салонів, ярмарок, бірж, тощо.

Економічну складову ефективності туристичної діяльності слід розглядати в контексті конкурентоспроможності галузі. Для оцінки економічного ефекту міжнародної туристичної діяльності доцільно використовувати систему показників, основними серед яких є динаміка потоків в'їзного туризму; показники туристичних підприємств; частка послуг туристичної та курортної галузі у ВВП. Саме ці параметри демонструють ефект від туристичних операцій, дають змогу оцінити динаміку розвитку галузі, дозволяють робити висновки про доцільність залучення інвестицій. Обсяг інвестицій в туристичну індустрію України щороку зростає. Протягом 2006 року в країну інвестовано 27,5 млрд. грн.; в 2007 році 39,4 млрд. грн.; в 2008 році 50 млрд. грн., чи 9840,4 млн. дол., що становило 19,9% від загального обсягу інвестування.

Динаміка розвитку в'їзних потоків показує ступінь відкритості країни, привабливість туристичних послуг та позитивний імідж України. Відповідно, зростання туристичних потоків зумовлює збільшення попиту та обсягів споживання туристами товарів та послуг різних галузей національної економіки, стимулюючи їх розвиток та приріст виробництва (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичні потоки в Україні 2000-2008 рр.

Рік	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон - усього	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну - усього	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України – усього	Із загальної кількості туристів:			Кількість екскурсантів
				іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2000	13422320	6430940	2013998	377871	285353	1350774	1643955
2001	14849033	9174166	2175090	416186	271281	1487623	1874233
2002	14729444	10516665	2265317	417729	302632	1544956	1991688
2003	14794932	12513883	2856983	590641	344 332	1922010	2690810
2004	15487571	15629213	1890370	436311	441798	1012261	1502031
2005	16453704	17630760	1825649	326389	566942	932318	1704562
2006	16875256	18935775	2206498	299125	868228	1039145	1768790
2007	17334653	23122157	2863820	372455	336049	2155316	2393064
2008	15498567	25449078	3041655	372752	1282023	1386880	2405809

*Розраховано автором на основі даних [2]

За даними табл. 1, в структурі туристичних потоків України вже з 2004 року переважає в'їзний туризм, що безумовно, є позитивним показником конкурентоспроможності в сфері міжнародного туризму. Зростання кількості іноземних туристів відбувається завдяки поступовому нарощенню зусиль для розвитку туристичної галузі, зростанні підприємницької активності, підтримці галузі з боку держави, а також комплексу заходів, спрямованих на створення відповідної інфраструктури сприяли розвитку міжнародного співробітництва України у сфері туризму.

Наступним показником є рівень забезпеченості галузі туристичними підприємствами, що спроможні запропонувати послуги належного рівня. Достатня кількість суб'єктів туристичної діяльності дає змогу говорити про досить високий рівень конкуренції в галузі, що змушує туристичні компанії підтримувати належну якість послуг, диверсифікувати та вдосконалювати туристичні продукти (рис. 2).

Кількість суб'єктів туристичної діяльності, які надавали послуги та середньооблікова чисельність працюючих суб'єктів туристичної діяльності з 2001 до 2003 року стало зростали. В 2004 році вступив в дію Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про туризм”, в якому змінилися правила ліцензування суб'єктів туристичної діяльності, тому в 2004 році в порівнянні з 2003 роком кількість суб'єктів туристичної діяльності зменшилась на 28,7%, та вже у 2005 році майже повернулась на рівень 2003 року.

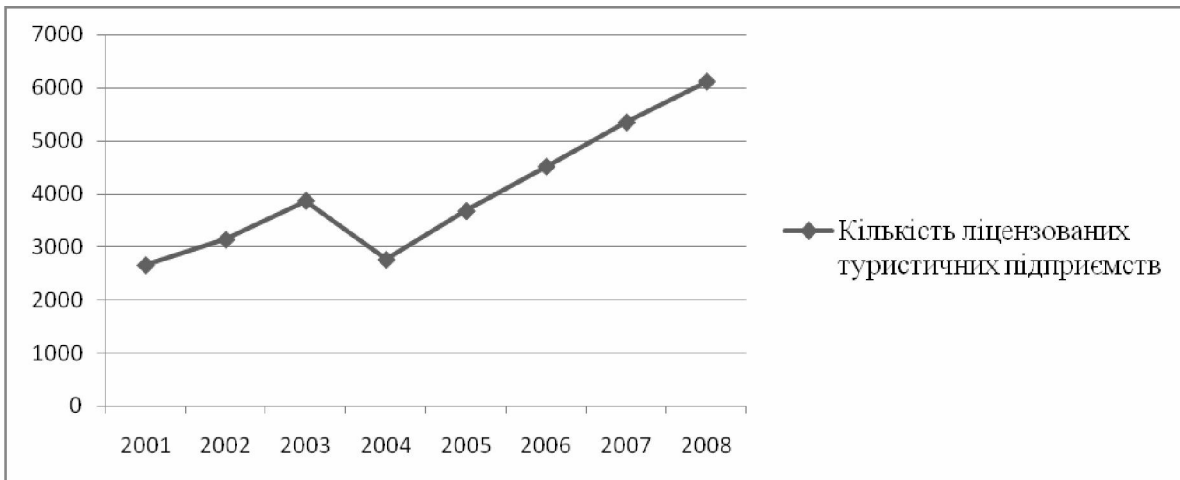

Рис. 2. Динаміка зростання ліцензованих туристичних підприємств у 2001-2008 роках

*Розраховано автором на основі даних [2;3;4;5].

Збільшення ліцензованих туристичних підприємств протягом останніх років є свідченням розвитку туристичної галузі України, достатньої кваліфікованості кадрів та відповідності встановленим вимогам.

Частка послуг туристичної та курортної галузі у ВВП країни ілюструє пріоритетність даної сфери в економіці держави (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка зростання частки послуг туристичної та курортної галузі у ВВП України, %*

Рік	Частка послуг туристичної та курортної галузей у ВВП, %
2000	1,32
2001	1,36
2002	1,39
2003	1,60
2004	1,80
2006	1,60
2007	1,90

* Розраховано автором на основі даних [2;3]

Як видно з таблиці 2, частка послуг туристичної та курортної галузей у ВВП зростає, що свідчить про зростання попиту на туристичні послуги, зміцнення інвестиційного клімату та укріплення конкурентних переваг країни на світовому ринку. Проте обсяг частки туризму у ВВП є наглядним показником не достатньо використаних можливостей галузі.

Зайнятість у туристичній індустрії та суміжних галузях економіки у 2008 р. склала 1571500 робочих місць, що становить 7,6% від загальної зайнятості [6].

Поняття ефективності туристичного бізнесу містить також не менш важливу складову – соціальну. У сучасному світі відпочинок, рекреація, туризм, оздоровлення – є найвищою соціальною цінністю.

Туристична діяльність виступає в якості позитивного та постійно діючого фактора в розширенні меж взаєморозуміння та знань одне про одного, довіри між людьми різних релігій і культур, а значить і в зміцненні миру та розрядці міжнародної напруги.

Туристичне споживання активно підтримує місцеві особливі відмінності та традиції, забезпечує існування та розвиток народних ремесел, національної культурної спадщини.

Оздоровче спрямування туризму обумовлено наданням можливості ефективного та якісного відпочинку працівникам різних галузей країни, покращення здоров'я населення, що відповідно, веде до підвищення продуктивності праці і таким чином пов'язане з економічною діяльністю.

Вагомим підґрунтям для підвищення ефективності туристичної галузі України є те, що країна посідає одне з провідних місць в Європі за наявністю цінних та унікальних курортно-лікувальних, історико-культурних ресурсів, володіє високим природним потенціалом, має вигідне географічне положення. Це, безумовно, підвищує зацікавленість іноземних туристів нашою країною, проте, потребує вирішення нагальних проблем розвитку та покращення якості послуг. В кількості санаторно-курортних (оздоровчих) закладів за останні 10 років відбувались незначні зміни. Поступово змінювалась лише кількість санаторіїв-профілакторіїв, що в порівнянні 2005 р. з 1995 р. скоротилась на 43,7%, а кількість дитячих оздоровчих таборів в порівнянні 2005 з 1995 роками збільшилась на 212%, проте кількість у них місць майже не змінилась. Разом з тим потужність оздоровчих закладів використовується лише на 30-40% [6].

В 1991 році рішенням Федерації профспілок України та Фонду соціального страхування України створене Українське закрите акціонерне товариство по туризму та екскурсіях "Укрпрофтур".

На сьогодні ЗАТ "Укрпрофтур" є найбільшим в Україні туристичним об'єднанням та тісно співпрацює з туристичними фірмами інших розвинених країн. Завданням фонду є вирішення соціальних задач – надання послуг по відпочинку та оздоровленню широким верствам населення за найнижчими, прийнятними цінами [7].

Розвиток дитячого та молодіжного туризму потребує значної участі держави. Розробка подібних програм є показником високого ступеня розвитку економіки та суспільства в цілому. Україна повинна зосередити більше уваги на питаннях відкриття можливостей отримання освіти за кордоном для дітей та юнацтва; створення умов для доступного розміщення молоді шляхом створення хостелів.

Залучення України до системи європейської туристичної освіти сприяє впровадженню міжнародних стандартів якості туристичної освіти, підготовці фахівців, орієнтованих до реальних вимог ринку працевлаштування індустрії туризму.

Участь у міжнародних туристичних виставках, ярмарках, семінарах та конференціях сприяє обміну досвідом роботи в галузі, налагодженню соціальних та культурних зв'язків між країнами. Тісна співпраця керівників та практиків туристичних галузей різних країн дозволяє розглядати проблеми і перспективи розвитку з різних боків та приймати найбільш виважені рішення.

Екологічний стан навколишнього середовища, як природного так і антропогенного, має надзвичайно важливе значення для туризму. Проте, негативні наслідки розвитку туристичної діяльності більшою мірою виражаються, власне, у погіршенні екологічного стану місцевості. Масове перевантаження відвідувань екологічних природних місцевостей, будівництво об'єктів загальної інфраструктури можуть поступово призвести до руйнування екологічних ресурсів.

Хоча, з іншого боку, туризм має достатній потенціал для створення сприятливого впливу на навколишнє середовище, вносячи внесок у захист навколишнього середовища та енергозбереження. Це шлях до підвищення поінформованості про екологічні цінності, що може служити інструментом для охорони природних районів і підвищення їх економічної значущості. Будь-які заходи з покращення екології та підвищенню екологічної безпеки можуть мати прямий вплив на формування привабливості туристичної дестинації.

За даними Всесвітнього економічного форуму за показником екологічної стійкості Україна в 2007 році займає 83 місце зі 130 країн світу, значно відстаючи від, наприклад, Литви (18), Угорщини (25), Бразилії (37). Хоча демонструє кращий показник ніж, наприклад, Туреччина (90), США (100), Китай (110) та Росія (117) [1]. Український уряд не вважає екологічне регулювання пріоритетним питанням, проте, враховує міжнародні рекомендації, що ратифіковані багатьма іншими країнами для покращення екологічної ситуації.

З кожним роком все більшої популярності в світі набуває екологічний туризм. Цей вид туризму вважається пріоритетним і в Україні. Екологічний туризм в контексті сталого розвитку передбачає не тільки раціональне використання та відтворення екологічних ресурсів, а також збереження етнокультурного середовища. Особливий імпульс розвитку екотуризму додав Указ Президента України "Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року". Цим директивним документом передбачено впровадження ефективного механізму фінансово-економічного регулювання і стимулювання розвитку всієї туристичної галузі і вирішення ряду інших завдань, зокрема, встановлення диференційованих норм туристичних навантажень на навколишнє природне середовище [8].

Україна має досить багато екологічних проблем, тоді як, для сталого розвитку туристичної галузі уряд країни повинен зосередити увагу на покращенні екологічного стану.

Ефективність туристичної діяльності досягається при використанні всіх наявних ресурсів та можливостей для створення конкурентоспроможного продукту, а також при позитивній динаміці розвитку

даної сфери. На нашу думку, ефективність туристичного бізнесу можна розглядати лише в тісному взаємозв'язку сектору державного управління, економічної, соціальної та екологічної складових.

Протягом останніх років за всіма розглянутими показниками Україна демонструє стабільне зростання та достатній рівень розвитку. Це дає право говорити про ефективність туристичної діяльності в Україні. Крім того, дані результати вказують не лише на ступінь розвитку туристичної індустрії, але і на подальші важливі напрямки досліджень, пошуку форм та моделей функціонування галузі.

Література

1. *Margareta Drzeniek Hanouz and Thierry Geiger. The Ukraine Competitiveness Report 2008.* [Електронний ресурс]. *World Economic Forum.* – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/final_en.pdf
2. Офіційний сайт Державної туристичної адміністрації України. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>
3. *Jennifer Blanke and Thea Chiesa, Editors (2009). "Travel & Tourism Competitiveness Report 2009"* [Електронний ресурс]. *World Economic Forum, Geneva, Switzerland.* – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/TravelandTourismReport/index.htm>
4. *Jennifer Blanke and Thea Chiesa, Editors (2008). "Travel & Tourism Competitiveness Report 2008"* [Електронний ресурс]. (PDF). *World Economic Forum, Geneva, Switzerland.* – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/TravelandTourismReport/TravelTourismCompetitivenessReport2007/index.htm>
5. *Jennifer Blanke and Thea Chiesa, Editors (2007). "The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007"* [Електронний ресурс]. (PDF). *World Economic Forum, Geneva, Switzerland.* – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/TravelandTourismReport/TravelTourismCompetitivenessReport2007/index.htm>
6. Україна туристична. Регіони, райони та міста. Провідні підприємства. Особистості. [Електронний ресурс]. Київ 2009. – Режим доступу: <http://who-is-who.com.ua/bookmarket/ukrtour2009/1/3.html>
7. Українське закрите акціонерне товариство по туризму та екскурсіях "Укрпрофтур". – Режим доступу: <http://www.ukrproftour.kiev.ua/>
8. Экотуризм и сельский туризм. – Режим доступу: <http://www.visit-ukraine.org/?pid=2#ekotourism>